

УДК 341.17

Коротких Анна Володимирівна –
студентка 5 курсу Інституту
підготовки кадрів для органів юстиції України
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого

Anna V. Korotkykh –
5th year student of
the Criminal Justice Training Institute,
Yaroslav Mudryi National Law University
(77 Pushkinska Street, Kyiv, 61024, Ukraine)

Наслідки BREXIT: до питання громадянства Європейського Союзу громадян Великобританії

У статті розглянуто інститути громадянства та громадянства Європейського Союзу, проаналізовано можливість залишення за громадянами Великої Британії громадянства Союзу та наслідки позбавлення їх такого статусу, а також запропоновано ухвалити договір між ЄС та Сполученим Королівством, який би врегулював проблему погіршення правового становища підданих Британії.

Ключові слова: громадянство, громадянство Європейського Союзу, правове становище, правовий статус, держава, Brexit.

В статье рассмотрены институты гражданства и гражданства Европейского Союза, проанализирована возможность сохранения за гражданами Великобритании гражданства Союза и последствия лишения их такого статуса, а также предложено заключить договор между ЕС и Соединенным Королевством, который бы урегулировал проблему ухудшения правового положения подданных Великобритании.

Ключевые слова: гражданство, гражданство Европейского Союза, правовое положение, правовой статус, государство, Brexit.

A.V. Korotkykh Brexit Consequences: Issue about Citizenship of the European Union of British Citizens

The article deals with provisions of citizenship in general and citizenship of the European Union. The author notes that there are three concepts of the European Union`s nature but none of them indicates considering citizenship in general and citizenship of the European Union as identical terms. The European Union does not have sovereignty, so the connection between the Union and those, who recognized as its citizens cannot be considered as the connection between the state and its citizens. The treaty on European Union says that every national of a Member State shall be a citizen of the Union. The citizenship of the Union shall be additional to national citizenship and shall not replace it. That is the point why the author considers the existence of such an institute creates unpredictable consequences and raises a great number of questions, which can cause some problems.

The content of the European Union citizenship includes rights and freedoms as well as the state citizenship. The most important of them is the freedom of movement and residence on the territory of the Member States. However, Brexit affects the legal status of its citizens in a bad way, because British citizens are deprived of the rights set out in the Charter of Fundamental Rights of the European Union.

The author suggests concluding an agreement between the European Union and Great Britain. According to such agreement, the rights that can be exercised by British citizens, even when Great Britain leaves the Union, should be left behind them. The author believes that the exit procedure has to be proclaimed in the treatment and

such an institution as the European Union citizenship has to be studied diligently. That is a great chance to hold on people's rights.

Keywords: *citizenship, citizenship of the European Union, legal status, state, Brexit.*

Постановка проблеми. Інститут громадянства на рівні національних держав сформувався вже досить давно, в той час як інститут громадянства Європейського Союзу все ще перебуває на етапі свого становлення, тому низка важливих питань залишаються невирішеними та дискусійними. Реалії ж сучасного життя збільшують кількість таких питань. Однією з таких реалій стала реалізація Великою Британією свого права на вихід з Європейського Союзу, передбаченого статтею 50 Лісабонського договору. У зв'язку з чим виникає питання про можливість залишення громадянами Великої Британії європейського громадянства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню питання громадянства Європейського союзу приділяли увагу низка вітчизняних і зарубіжних вчених, серед яких: Н. І. Андрусевич, Т. А. Васильєва, М. В. Вітрук, В. М. Гессен, Ю. А. Лепешков, В. В. Маклаков, У. К. Прейсс, Л. Роотс, Є. С. Смирнова, М. В. Стрежнева, Ю. М. Тодика, С. В. Черніченко, І. В. Яковюк, С. А. Янковський. Оскільки питання наслідків Brexit в контексті європейського громадянства є новим, воно ще недостатнім чином проаналізовано вченими, що однак не викликає сумнівів в його актуальності.

Невирішені раніше проблеми. Питання про те, що означає Brexit для тих, хто має громадянство Союзу породжує низку інших квестій. Зокрема, чи можна уявити ситуацію, при якій громадян Великої Британії, після остаточного виходу останньої зі складу Європейського Союзу, продовжуватимуть розглядати як громадян ЄС? Якщо ні, то чи не можна вважати позбавлення громадянства Союзу погіршенням правового становища підданих Сполученого Королівства? Та зрештою питання про доцільність існування такого інституту як громадянство Європейського Союзу.

Мета. Мета дослідження зазначеної теми полягає в тому, щоб за допомогою комплексного аналізу інституту громадянства Європейського Союзу дослідити та проаналізувати наслідки виходу з Союзу для громадян Британії.

Виклад основного матеріалу.

Відповідно до п. а) статті 2 Європейської конвенції про громадянство, «громадянство» означає правовий зв'язок між особою та державою без зазначення етнічного походження особи [2]. Для того, щоб розібратися з такою категорією як «громадянство Європейського Союзу» слід звернутися до існуючих концепцій щодо природи самого Європейського Союзу як такого.

На сьогоднішній день існують три основні концепції щодо природи Європейського Союзу. Одна з них розглядає Союз як федерацію. Більшість же науковців не розглядає ЄС як державу, навіть як конфедерацію, оскільки Співтовариство не має ознак держави, які традиційно виділяються в теорії держави і права. Противники такого підходу зазначають, що ЄС не має власної території, населення та суверенної влади. Як бачимо про громадянство не йдеться. То чи не можна розглядати громадянство як ознаку Союзу, що притаманна йому саме як державі?

Відповідь на це запитання міститься в статті 20 Договору про функціонування ЄС, відповідно до якої кожен, хто має громадянство однієї з держав-членів, є громадянином Союзу. Громадянство Союзу є додатковим до національного громадянства не замінюючи його [4, 42]. Дана норма має принципове значення для розмежування національного громадянства та союзного. Окрім того, в рішенні у справі Фламінію Коста від 15 липня 1964 року (справа № 6/64) Суд ЄС зазначив, що на відміну від звичайних міжнародних договорів договір ЄЕС створив власну правову систему, яка, з набуттям договором ЄЕС чинності, стала невід'ємною складовою правових систем держав-членів [5]. Отже, перевагу, відповідно до рішення однієї з інституцій ЄС, має інша концепція — концепція особливого характеру Європейського Союзу, яка заперечує державність Союзу та розглядає його як окремий міжнародний правопорядок, який є складовою частиною правопорядків держав-членів ЄС.

Слід зазначити, що існує третій підхід щодо природи Союзу, послідовники якого

розглядають ЄС як звичайну міжнародну організацію, створену на погоджувальній основі, шляхом укладення міжнародних договорів. Тож ця концепція заперечує можливість наявності громадянства організації, бо це суперечить самій суті призначення подібних утворень.

Таким чином, Європейський Союз – це не суверенне утворення, а тому зв'язок між ним та особами, які визнаються його громадянами, не може бути ідентичним за змістом зв'язку між державою та її громадянами [6, 15]. На нашу думку, введення такого поняття як «громадянство ЄС» не має достатніх підстав. Ми не можемо ототожнювати громадянство держави та громадянство Союзу, однак і розмежувати їх досить складно. Вважаємо, що питання природи та подальшого розвитку громадянства Європейського Союзу мають бути вирішені дослідниками найближчим часом, адже цього вимагає сама практика. Brexit показав, що існування такого інституту створює непередбачувані наслідки та ставить низку спірних питань. Одним з таких питань є проблема погіршення правового статусу громадян Британії. І ось у чому вона полягає.

Змістом громадянства Союзу, так само як і громадянства держави є сукупність прав та обов'язків. Довгий час перелік таких прав на договірному рівні був відсутній, але 07 грудня 2010 року була прийнята Хартія основних прав Європейського Союзу, в якій окремим, V розділом, було наведено перелік прав громадян ЄС: право обирати та бути обраним на виборах до Європейського парламенту, право обирати та бути обраним на муніципальних виборах, право на належне управління, право на доступ до документації, право на звернення до омбудсмена Європейського Союзу, право на подачу петицій, право на свободу пересування та проживання й право на дипломатичний та консульський захист. Дані права пізніше були закріплені й у Лісабонських договорах.

Як вже зазначалося, громадянство Союзу має субсидіарний характер, громадяни держав-членів ЄС автоматично набувають громадянство Євросоюзу. Підстави ж набуття та втрати громадянства кожної з держави-члена Союзу закріплено на національному рівні, установчі договори ЄС не містять таких положень, тому логічним видається, що втрата громадянства відповідної держави-члена ЄС стане наслідком

втрати й громадянства Союзу. Вихід з Європейського Союзу, відповідно до британського законодавства, не є підставою для втрати громадянства Сполученого Королівства, тож формально громадяни Британії залишаються громадянами Європейського Союзу, бо не втрачають громадянства країни своєї приналежності.

Громадяни держави-члена ЄС, що перебувають на території іншої держави-члена ЄС, розглядаються як іноземці, але при цьому набувають більш привілейованого правового статусу, аніж інші іноземці з країн, які не є членами Союзу. Фактично після запровадження громадянства Євросоюзу для громадян усіх держав-членів ЄС було встановлено єдиний правовий статус у межах території цього об'єднання [6, 18].

Членство держави в певній організації не може впливати на правовий статус особи, громадянином якої вона є, зменшуючи її права. З огляду на зазначене вище, вихід Великої Британії з ЄС впливає на правовий статус її громадян, порушується принцип недопустимості погіршення правового становища особи. Таке погіршення полягає в тому, що громадяни Британії, зокрема робітники, студенти, пенсіонери теоретично позбавляються тих прав, які визначені в Хартії основних прав Європейського Союзу, найнеобхіднішим з яких і таким що не повторюється на рівні національного законодавства є право громадян Союзу на свободу пересування та проживання на території держав-членів. Тому не дивно, що п'ятеро британських громадян, що багато років проживають в Нідерландах, звернулися до Амстердамського суду для встановлення того, що їх права європейських громадян визнані, захищені та їх не можна позбавити через результати референдуму про вихід Британії з Європейського Союзу.

Таким чином, ЄС не є державним утворенням, а отже ототожнювати національне громадянство та громадянство Союзу неправильно. При цьому між Союзом та громадянами держав-членів встановлюються відносини, за якими громадяни набувають правосуб'єктності, за ними закріплюються права та свободи, внаслідок чого їх правовий статус стає більш наповненим порівняно з особами, які не є громадянами держав-членів союзу.

Особливістю ЄС є те, що він представляє та захищає інтереси не тільки держав-членів, але й інтереси громадян цих держав. Зокрема великим здобутком Співтовариства є зменшення дискримінації на основі належності до певної національності, в тому числі через прийняття вторинного законодавства, яскравим прикладом якого є Директива 2004/38/ЄС про право громадян Союзу та членів їх родин вільно пересуватися та проживати на території держав-членів.

Висновки. Лехте Роотс влучно зазначила, що для вирішення великої кількості питань необхідна, перш за все, політична воля. Важливо, аби жодне політичне рішення не вплинуло на фундаментальні права людини, які є особливою цінністю та становлять основу існування демократичного суспільства [8].

Вирішувати проблему погіршення правового статусу людини в контексті Brexit необхідно з огляду на зазначену вище тезу. Залишити громадянство Європейського Союзу за підданими Великої Британії видається неможливим, бо саме поняття «громадянства ЄС» є неоднозначним, оскільки, як ми

переконались, громадянство являє собою зв'язок особи та держави, а Британія знаходиться в стані виходу зі складу Союзу. Тому, на нашу думку, в цьому випадку слід укласти договір, за яким права, що можуть бути реалізовані громадянами Великої Британії навіть за умови виходу останньої з Союзу, мають бути залишені за ними. Без укладення такої угоди між ЄС та Британією не можна бути впевненими в тому, що вищезгадані права будуть гарантовані.

Говорять, що поганий досвід — також досвід, який в нашому випадку має прийняти Європейський Союз. Приклад Brexit показав, що закріплення процедури виходу держави-члена зі складу Союзу та доопрацювання положень, що стосуються існуючих в ЄС інститутів зменшила б навіть теоретичну можливість порушення прав людини та скоротила кількість дискусійних питань, що зрештою мають бути вирішені науковцями, політиками, законодавцями та суддями.

Список використаних джерел:

1. Договір про Європейський Союз від 07.02.1992 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/994_029/page.
2. Європейська конвенція про громадянство від 06.11.1997 № ETS N 166 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/994_004.
3. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 04.11.1950 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_004.
4. Буроменський М. В. Основи права Європейського Союзу : нормативні матеріали / М. В. Буроменський, Т. М. Анакіна, Т. В. Комарова та ін. ; за заг. ред. М. В. Буроменського. – Харків : Право, 2015. – 328 с.
5. Фламинио Коста против Энел : Решение Суда ЕС от 15 июля 1964 г. Дело № 6/64 // Суд Европейских сообществ: Избранные решения / отв. ред. докт. юрид. наук, проф. Л. М. Энтин. – М. : НОРМА, 2001. – С. 11–24.
6. Яковюк І. В. Громадянство ЄС: поняття і співвідношення з національним громадянством / І. В. Яковюк. // Проблеми законності – 2010. – № 107 – С. 13–22.
7. Яковюк І. В. Громадянство Європейського Союзу: проблеми визначення / І. В. Яковюк // Держ. буд-во та місц. самоврядування. – 2005. – № 9. – С. 82–88.
8. Troitiño D. R. Brexit. History, Reasoning and Perspectives. / D. R. Troitiño, T. Kerikmäe, A. Chochia. – Tallinn : Springer, 2018. – 283 p.

References:

1. Dohovir pro Yevropeyskyi Soiuz vid 07.02.1992 [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/994_029/page.

2. Yevropeiska konventsiiia pro hromadianstvo vid 06.11.1997 No. ETS N 166 [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu : http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/994_004.
3. Konventsiiia pro zakhyst prav liudyny i osnovopolozhnykh svobod vid 04.11.1950 [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_004.
4. M. V. Buromenskyi, Osnovy prava Yevropeiskoho Soiuzu : normatyvni materialy / M. V. Buromenskyi, T. M. Anakina, T. V. Komarova ta in. ; za zah. red. M. V. Buromenskoho. – Kharkiv : Pravo, 2015. – 328 p.
5. Flaminio Costa protiv Enel : Reshenie Suda ES ot 15 yulia 1964 h. Delo No. 6/64 // Sud Evropeiskikh soobshestv: Izbrannie resheniya / Otv. red. dokt. yurid. nauk, prof. L. M. Entyn. – M. : NORMA, 2001. – Pp. 11–24.
6. I. V. Yakoviuk, Hromadianstvo YeS: poniattia i spivvidnoshennia z natsionalnym hromadianstvom / I. V. Yakoviuk // Problemy zakonnosti – 2010. – No. 107 – Pp. 13–22.
7. I. V. Yakoviuk, Hromadianstvo Yevropeiskoho Soiuzu: problemy vyznachennia / I. V. Yakoviuk // Derzh. bud-vo ta mist. samovriaduvannia. – 2005. – No. 9. – Pp. 82–88.
8. D. R. Troitiño, Brexit. History, Reasoning and Perspectives. / D. R. Troitiño, T. Kerikmäe, A. Chochia. – Tallinn : Springer, 2018. – 283 p.